

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ: ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

ANTI-HUMAN TRAFFICKING IN UKRAINE: LEGAL ANALYSIS AND INTERNATIONAL COOPERATION

Дмитро Дейнеко¹

Посольство України в Королівстві Таїланд

(вул. Вайрлес, 87/2, СРС Тауер, м. Бангкок, Таїланд, 10330)

Dmytro Deineko

Embassy of Ukraine in the Kingdom of Thailand

(87/2, Wireless Road, CRC Tower, Bangkok, Thailand, 10330)

Отримано: 27.08.2024. Затверджено: 28.10.2024

АНОТАЦІЯ

Триваюча збройна агресія проти України призвела до значних викликів, зокрема, в сфері боротьби з торгівлею людьми. Понад п'ять мільйонів людей були змушені залишити Україну в перші місяці російської агресії, що значно підвищило ризики, пов'язані з вербуванням. Жінки та діти, які складають більшість цих переміщених осіб, особливо вразливі. У статті представлено всебічний аналіз основних видів примусової діяльності, що мають місце в торгівлі людьми в Україні, оцінюється ефективність чинного законодавства та судової практики у боротьбі з цим явищем. Крім того, досліджуються можливості вдосконалення заходів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми, зокрема, шляхом міжнародного міжвідомчого співробітництва. Дослідження базується на аналізі різних джерел, включаючи Конституцію України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про протидію торгівлі людьми», а також міжнародні правові акти, такі як Палермський протокол (2000) та Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005). Результати дослідження показують, що найбільш поширеними видами примусової діяльності є жебрацтво, сексуальна експлуатація та підсобні робо-

¹ PhD з міжнародного права; orcid 0000-0002-0373-7097; e-mail: dmytro.deineko@mfa.gov.ua

ти. Дослідження конкретних судових процесів підкреслює необхідність узгодження українських правових стандартів з міжнародними нормами для ефективної боротьби з цими формами експлуатації. Крім того, в статті пропонується посилити кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з торгівлею людьми, та рекомендується впровадження сучасних інформаційних технологій, таких як штучний інтелект, для аналізу великих обсягів даних і виявлення підозрілих дій, що свідчать про торгівлю людьми.

Ключові слова: міграція; торгівля людьми; примусова праця; українське законодавство; міжнародне право; права людини; судова практика.

ABSTRACT

The ongoing military aggression against Ukraine has catalyzed significant challenges, particularly in the realm of human trafficking. As over five million individuals were forced to leave Ukraine during the initial months of the aggression, the risks associated with human trafficking escalated dramatically. Women and children, who constitute the majority of these refugees, are especially vulnerable. This paper presents a comprehensive analysis of the primary forms of forced labor linked to human trafficking within Ukraine, evaluating the effectiveness of current legislation and judicial practices in addressing this issue. Additionally, it explores opportunities for enhancing measures to combat human trafficking through international and interagency cooperation. The study is grounded in an analysis of various sources, including the Constitution of Ukraine, the Criminal Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Combating Human Trafficking," and international legal instruments such as the Palermo Protocol (2000) and the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (2005). The findings reveal that the most prevalent forms of forced labor include begging, sexual exploitation, and auxiliary work. Case studies, including specific judicial proceedings, underscore the necessity of aligning Ukrainian legal standards with international norms to effectively combat these forms of exploitation. Furthermore, the study suggests strengthening criminal responsibility for crimes related to human trafficking and recommends the integration of modern information technologies, such as artificial intelligence, to analyze large datasets and identify suspicious activities indicative of trafficking.

Key words: migration; human trafficking; forced labor; Ukrainian legislation; international law; human rights; judicial practice.

I. ВСТУП

4 травня 2022 р. група експертів Ради Європи з питань протидії торгівлі людьми опублікувала Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою¹. У цих Рекомендаціях зазначено, що понад 5 мільйонів осіб були змушені залишити Україну в перші два місяці війни, шукаючи захисту в сусідніх країнах та в усій Європі. Крім того, понад 7 мільйонів осіб

¹ Міністерство освіти і науки України (2022). Про Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-rekomendaciyi-shodo-usunennya-rizikiv-torgivli-lyudmi-u-zvyazku-z-vijnoyu-v-ukrayini-ta-gumanitarnoyu-krizoyu>

стали внутрішньо переміщеними. Таке безпрецедентне переміщення осіб є неабияким викликом для державних установ і громадських організацій, зокрема у країнах, що межують з Україною.

Щороку, 30 липня у світі відзначається Всесвітній день протидії торгівлі людьми, який був проголошений Генеральною Асамблеєю ООН у 2013 р. для підвищення поінформованості громадськості про цю проблему¹. Це дослідження не було орієнтоване на певні дати, що могло б вплинути на якість. Тим не менш, 30 липня 2024 р. було створено й оприлюднено аудіовізуальний матеріал² про загрози та приховані практики схилення до вербування, праці особи проти її волі. Зважаючи на кількість переглядів, стверджується, що було досягнуто основну мету — донести доступною мовою про нові ризики у згаданій сфері. Натомість, стаття викладена нижче є детальнішим аналітичним надбанням, зокрема, має посилання на нормативно-правові акти, доктрину, спирається на судову практику.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою статті є всебічне дослідження та аналіз основних видів примусової діяльності, що мають місце в торгівлі людьми в Україні. Стаття має на меті оцінити ефективність **чинного** законодавства та судової практики у цій сфері, а також виявити можливості для удосконалення заходів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми, зокрема, шляхом міжнародного міжвідомчого співробітництва.

А. Вінаков, В. Гузій, Д. Девіс, В. Дубина, М. Каліжевський, А. Орлеан, О. Святун, В. Мицик, В. Підгородинський, В. Березняк, Р. Каторкін, Ю. Курилюк, М. Семенишин, О. Скрябін, С. Чернявський, Д. Швець та інші досліджували зазначений предмет. Основними стандартами запобігання, протидії торгівлі людьми слугують такі джерела, як: Конституція України, Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України, Закон України «Про протидію торгівлею людьми», Протокол про попередження й припинення торгівлі людьми, а також покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціо-

¹ IOM (2024). World Day Against Trafficking in Persons. URL: <http://www.iom.int/world-day-against-trafficking-persons-2024>

² Дейнеко Д. (2024). Важливе відео до Всесвітнього дня боротьби з торгівлею людьми! Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/v/TQNNvLsgnbSXV1Z1/?mibextid=WC7FNe>

нальної організованої злочинності 2000 року (Палермський протокол 2000 р.), Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 р., Конвенція Міжнародної організації праці № 29 про примусову чи обов'язкову працю (1930).

У ході підготовки статті використано комплексний підхід до дослідження проблеми торгівлі людьми в Україні, що включає такі методологічні підходи та методи, як: аналіз і синтез, контент-аналіз, порівняльний метод, правовий експеримент та інтерв'ю. Так, аналіз та синтез застосовувалися для детального вивчення законодавства України та міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють питання торгівлі людьми, зокрема, Конвенції Міжнародної організації праці № 29 про примусову чи обов'язкову працю (1930), а також для систематизації даних з офіційних звітів МВС та міжнародних досліджень. Контент-аналіз судових рішень проводився з метою виявлення типових випадків примусової діяльності в рамках торгівлі людьми, таких як жебрацтво, сексуальна експлуатація та підсобні роботи. Порівняльний метод дозволив зіставити санкції, передбачені за злочини, пов'язані з торгівлею людьми, у кримінальному законодавстві різних країн та з'ясувати відповідність цих санкцій міжнародним стандартам. Правовий експеримент включав оцінку ефективності запропонованих змін до українського законодавства у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема, щодо доповнення статті 357 КК України. Інтерв'ю з експертами й посадовими особами, які мають досвід у протидії торгівлі людьми, використовувалося для отримання додаткових даних і підтвердження висновків, зроблених на основі аналізу документів. Завдяки комплексному використанню зазначених методів вдалося всебічно дослідити проблему торгівлі людьми в Україні, виявити її основні форми та запропонувати рекомендації щодо підвищення ефективності заходів з протидії цьому явищу.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За інформацією Державної прикордонної служби України понад 5 мільйонів осіб (90 відсотків з них — жінки та діти) були змушені залишити Україну у період з 24 лютого по 30 квітня 2022 р., шукаючи безпеки в сусідніх країнах та в усій Європі. Крім того, понад 6,5 мільйона осіб стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО) лише про-

тягом березня 2022 р¹. Дані МОМ показують, що 13,5% ВПО вже мали попередній досвід переміщення протягом 2014–2015 рр.

Згідно із статистичними даними Національної поліції України упродовж 2021–2023 рр. та I півріччя 2024 р. підрозділами Національної поліції виявлено 586 фактів торгівлі людьми, з них: у 2021 р. — 232 факти, 2022 р. — 134 факти, у 2023 р. — 148 фактів, за 6 місяців 2024 р. — 72 факти, за якими органами досудового розслідування розпочаті кримінальні провадження за статтею 149 КК України (Торгівля людьми)².

У рамках досудового розслідування 432 кримінальних проваджень за статтею 149 КК України, які розслідувались Національною поліцією України, упродовж 2021–2023 рр. та I-го півріччя 2024 р. встановлено 311 торгівців людьми, яким оголошено про підозру. Відповідно у 2021 р. встановлено 85 осіб у 194 кримінальних провадженнях. За 2022 р. оголошено про підозру 54 особам у 103 кримінальних провадженнях. У 2023 р. — 134 особам у 81 кримінальному провадженні. За 6 місяців 2024 р. встановлено 38 торгівців людьми у 54 кримінальних провадженнях.

¹ IOM (2022). Displaced persons in Ukraine. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/v-ukrayini-mayzhe-65-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib-mom>

² Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Таблиця 1.

Порівняння поняття «торгівля людьми» у нормативно-правових актах

Критерій	Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (стаття 4) ¹	Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї (стаття 3) ²	Закон України «Про протидію торгівлі людьми» (стаття 2) ³
Основні елементи	Найм, перевезення, передача, приховування або одержання осіб шляхом погрози, насильства, шахрайства, обману та ін.	Вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей шляхом загрози, насильства, шахрайства та ін.	Вербування, розміщення, переховування, передача або одержання людини з метою експлуатації
Методи примусу	Погроза, застосування сили, насильницьке викрадення, шахрайство, обман, зловживання владою або безпорадним станом	Загроза силою, застосування сили, викрадення, шахрайство, обман, зловживання владою або уразливістю	Обман, шахрайство, шантаж, уразливий стан, насильство, погроза насильства, службове становище
Експлуатація	Проституція, інші форми сексуальної експлуатації, примусова праця, рабство, поневолення, вилучення органів	Проституція, інші форми сексуальної експлуатації, примусова праця, рабство, подібні до рабства практики, вилучення органів	Сексуальна експлуатація, примусова праця, рабство, підневільний стан, вилучення органів
Юридичний контекст	Описує широкий спектр форм примусу і експлуатації, без конкретизації юридичних аспектів	Подібний до першого визначення, але з деякими варіаціями в термінах і формулюваннях	Зосереджено на незаконній угоді і юридичному визначенні відповідно до Кримінального кодексу України

¹ Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text

² Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

³ Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

Вивчення звітів МВС України та судової практики дало змогу встановити, що найбільш поширеними видами примусової діяльності щодо торгівлі людьми є:

- 1) *жебрацтво* (наприклад, у провадженні № 1-кп/404/278/20 правопорушник шляхом обману та використовуючи уразливий стан потерпілого, який виражався в його інвалідності, малозабезпеченості, відсутності постійного місця мешкання та збігу тяжких особистих обставин, завербували останнього пропонуючи поїхати в м. Кропивницький. Надалі примусили потерпілого займатись жебракуванням в місцях значного скупчення людей, під церквами, магазинами. У підсумку підозрюваний був визнаний винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною третьою статті 149 КК України, та отримав покарання у виді позбавлення волі строком на 8 років з конфіскацією майна¹);
- 2) *сексуальна експлуатація* (наприклад, у провадженні № 1-кп/553/152/2022 правопорушник посягаючи на фізичну свободу та особисту недоторканість людини вчиняв дії пов'язані з переміщенням громадян України через державний кордон України з метою їх подальшої сексуальної експлуатації на території держави агресора російської федерації. Вербування проводилося шляхом відповідей заявників на оголошення про надання особам жіночої статі високооплачуваної роботи, пов'язаної з відрядженнями. Правопорушник визнаний винуватим у скоєнні кримінальних правопорушень, передбачених частиною третьою статті 149 КК України, та призначено покарання, із застосуванням статті 69 КК України, у виді 6 років 6 місяців позбавлення волі з конфіскацією майна²);
- 3) *підсобні (господарські) роботи* (наприклад, у провадженні № 1-кп/401/365/23 потерпілий був змушений виконувати роботи різного типу (копав ями для поховань, обробляв городи та збирав врожай місцевих мешканців) на користь третіх осіб. Підозрюваний був визнаний винуватим за частиною першою

¹ Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 06.02.2024 у справі № 404/3917/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116872880>

² Вирок Ленінського районного суду м. Полтави від 14.10.2022 у справі № 646/3390/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106753414>

статті 149 КК України на підставі якої призначити йому покарання у виді 3 років позбавлення волі та надалі звільнили від відбування покарання з випробуванням, встановивши йому іспитовий строк на 1 рік¹).

Так, відповідно до пункту 1 статті 2 Конвенції Міжнародної організації праці про примусову чи обов'язкову працю 1930 р. примусова праця — всяка робота чи служба, що вимагається від будь-якої особи під загрозою якогось покарання, для котрої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг. Прикладами примусової праці може бути праця у будь-якій сфері виробництва чи послуг взагалі без оплати або з оплатою, що не відповідає характеру та інтенсивності роботи. Примусове надання послуг є різновидом примусової праці, коли остання здійснюється у сфері послуг. Про те, що праця є примусовою, можуть свідчити такі обставини, як застосування до особи психічного чи фізичного насильства, відсутність трудової угоди, відібрання в особи паспорта, утримання частини заробітної плати або не виплата її взагалі та інші обставини.

Наявність трудової угоди не обов'язково свідчить про відсутність примусової праці або торгівлі людьми.

Зважаючи на широке висвітлення засобами масової інформації теми протидії потрапляння у ситуації, що мають ознаки торгівлі людьми, проведення інформаційних заходів центральними органами виконавчої влади в Україні та суспільний резонанс щодо зазначеного питання підозрювані та засуджені перебувають під пильним громадським контролем і ретранслюють відповідні сигнали органам влади у разі виявлення порушення. Зокрема, у Постанові Верховного Суду України у справі № 200/25054/15² колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду було вирішено скасувати Вирок Апеляційного суду Дніпропетровської області (від 29.06.2017) та призначити новий розгляд справи з метою перевірки доводів щодо:

- 1) м'якості призначеного покарання;

¹ Вирок Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 08.11.2023 у справі № 401/3025/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114745865>

² Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі від 04.07.2017 № 200/25054/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75215572>

- 2) визначення про призначення додаткового покарання у виді конфіскації майна.

Важливим також є нагадування, що правопорушникам, *volens nolens*, не варто розраховувати на закриття проти них кримінального провадження за статтею 149 КК України у разі закінчення строку досудового розслідування. З'ясуємо чому і які на це законні підстави. Отож, пунктом 10 частини 1 статті 284 КПК України передбачаються певні винятки закриття кримінального провадження якщо вчинено тяжкий чи особливо тяжкий злочин проти життя та здоров'я особи. Причинно-наслідковий зв'язок між торгівлею людиною та шкодою її здоров'ю очевидний, але важливим є закріплення цього у правових позиціях судів. Висновок щодо правозастосування вказаних нормативних положень була зроблено Об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду у провадженні № 51-5954кмо21.

Таблиця 2.

Ланцюжок міркувань послідовності правової позиції

1	За складом кримінальні правопорушення поділяються на прості та складні
2	Законодавча конструкція складного правопорушення має два і більше (обов'язкових чи факультативних) об'єктів посягання
3	Відповідно до ст. 149 КК України воля — родовий об'єкт, а факультативний — життя та здоров'я особи
4	При вирішенні питання про закриття кримінального провадження необхідно виходити з інкримінованих фактичних обставин вчиненого правопорушення
5	Кримінальне правопорушення із додатковим об'єктом посягання у виді життя та здоров'я особи є тяжким чи особливо тяжким. Вербування поєднане з насильством є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого
6	Таким чином є факультативний об'єкт посягання — життя та здоров'я особи. Отже строк закінчення досудового розслідування не є підставою закриття кримінального провадження

Додатково вже у процесі дослідження важливим також є питання чи відповідає санкція, передбачена статтею 149 КК України, міжнародним стандартам і санкціям інших держав. У нормативно-правових актах іноземних держав визначена така міра покарання за злочин «торгівля людьми»:

- 1) Австралія — від 17 до 25 позбавлення волі (п. 270.3 КК¹);
- 2) Данія — до 10 років позбавлення волі (ст. 262(а) КК²);
- 3) Латвія — до 8 років позбавлення волі, з/без конфіскації майна (розділ 154-1 КК³);
- 4) Словенія — до 10 років позбавлення волі (п. 113 КК⁴);
- 5) варто звернути увагу на Директиву Європейського Союзу 36/2011/ЄС⁵, яка приводить у відповідність законодавство держав членів ЄС у сфері торгівлі людьми до стандартів цієї міжнародної організації. Відповідно до статті 4 Директиви 36/2011/ЄС передбачається санкція у вигляді позбавлення волі від 5 до 10 років у разі вчинення однієї або декількох наступних дій: вербування, перевезення, передача, переховування або прийом осіб, у тому числі обмін або передача контролю над цими особами, шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або вразливим становищем або надання чи отримання платежів чи переваг для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації;
- 6) Малайзія — від 3 до 20 років позбавлення волі та штраф (п. 63 Закону про боротьбу з торгівлею людьми та незаконним ввезенням мігрантів 2007 р⁶.);

¹ Criminal Code Act of Australia, 1995. URL: https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/cth/consol_act/cca1995115/sch1.html

² US Department of State. 2023 Trafficking in Persons Report: Denmark. 2023. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-trafficking-in-persons-report/denmark/>

³ European Commission (2018). Latvia. Legal framework and national assistance system. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/latvia_en

⁴ European Commission (2023). Slovenia. General information: situation on trafficking in human beings. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/slovenia_en#:~:text=All%20forms%20of%20trafficking%20are,established%20in%20Slovenia%20in%202004.

⁵ EUR-Lex (2011). Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036>

⁶ Law of Malaysia (2007). Anti-trafficking in persons and anti-smuggling of migrants act. URL: <https://toolsfortransformation.net/wp-content/uploads/2017/03/Malaysian-Law-Anti-Trafficking-in-Person-Smuggling-of-Migrants-ATIPSOM-2.pdf>

7) Китай — від 5 до 10 років позбавлення волі та штраф (стаття 240 КК¹).

Порівняння кримінального законодавства зарубіжних країн (враховуючи їх різноманітність у географічному розташуванні, державному устрою та релігійних переконаннях) в частині санкції за неправомірне обмеження волі особи та універсальних міжнародних договорів схиляє до умовиводу про необхідність посилення кримінальної відповідальності за злочини, що мають ознаки торгівлі людьми або є додатковим об'єктом. Наприклад, І. Тарасова аргументує, що статтю 357 КК України необхідно доповнити частиною 4, а саме: «незаконне заволодіння будь-яким способом проїзних документів або документа, що посвідчує особу з метою здійснення торгівлі людьми або її експлуатації карається обмеженням волі на строк до 5 років або позбавленням волі на той самий строк»².

Вивчаючи звіт Управління ООН з наркотиків і злочинності за 2022 р. щодо судової практики винесення вироків у справах про торгівлю людьми чи не у кожній п'ятій справі громадяни України були об'єктом вербування, сексуальної або робітничої експлуатації³. Зауважимо, що звіт складався на основі даних, отриманих від учасників ООН з 2010 по 2021 рр., тобто до початку повномасштабної збройної агресії проти України. Таким чином постає питання, як ефективно можна зменшити кількість випадків потрапляння українців до злочинних угруповань, які торгують людьми, зважаючи, по-перше, на вимушене переселення мільйонів українців, і, по-друге, на скрутні соціально-фінансові умови.

У рамках виконання основних напрямків державної політики у сфері протидії торгівлі людьми (стаття 4 Закону України «Про протидію торгівлі людьми»), поряд з безумовно важливими інформаційними кампаніями, актуальним, а головне, більш дієвим є застосування сучасних інформаційних технологій.

¹ Laws of the People's Republic of China (1997). Criminal law of the people's republic of China of 14.03.1997. URL: <http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/clotproc361/>

² Тарасова І. В. (2018). Актуальні питання посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 23 лист. 2018 р.). URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/23_11_2018/pdf/56.pdf

³ UN Office of drugs and crime (2023). Global report on trafficking in persons 2022. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2022/Court_Cases_Summaries_GLOTIP_2022_web.pdf

Застосування алгоритмів штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних з метою виявлення підозрілих схем і мереж торгівлі людьми. Розробка моделей машинного навчання для розпізнавання ознак, що можуть вказувати на торгівлю людьми (наприклад, підозрілі об'яви про роботу, нехарактерні маршрути переміщення людей тощо). Використання технологій обробки природної мови (NLP) для аналізу текстів, що можуть містити ознаки вербування жертв. Спільна робота кіберполіції та міжнародних організацій, а також з державними органами на основі укладених міжвідомчих договорів для обміну даними та координації дій.

Використання блокчейн-технологій для створення захищених цифрових ідентифікаційних записів, які допоможуть запобігти шахрайству та несанкціонованому доступу до особистих даних. Використання смарт-контрактів для забезпечення безпеки даних, що дозволяють лише авторизованим користувачам отримувати доступ до інформації.

Розробка онлайн-платформи, де користувачі можуть перевіряти легітимність іноземних роботодавців та рекрутингових агентств. Передбачається інтеграція з урядовими реєстрами для перевірки легітимності компаній та агентств.

Використання краудсорсингових платформ для збору інформації про підозрілі випадки та маршрути торгівлі людьми від населення. У власному баченні цієї онлайн-платформи користувачі можуть анонімно повідомляти про підозрілі дії або місця. Доречним є запровадження системи винагород для тих, хто надає важливу інформацію, що допомагає у розслідуванні випадків торгівлі людьми.

Написання цієї статті є неможливим без власної емпатії до кількох мільйонів вимушено переміщених громадян України, та власного досвіду у вжитті заходів з метою протидії торгівлі людьми, але більш важливо власного досвіду у звільненні громадян України з трудового рабства або місця що має такі ознаки. Протягом роботи консульською посадовою особою у Посольстві України в Королівстві Таїланд з консульських округом в Таїланді, Лаосі та М'янмі особистий досвід охопив вже десятки справ, де громадяни України потрапили у скрутну ситуацію пов'язану з примусовою працею та вербуванням.

Згідно з листом Департаменту міграційної поліції Національної поліції України від 24.07.2024 № 101254/012024 серед суб'єктів співпраці у сфері протидії торгівлі людьми варто виокремити: Європол,

Фронтекс, Міжнародна організація з міграції, Координатор проєктів ОБСЄ в Україні, НГО «Ла Страда Україна», Карітас Україна (благодійна організація Української греко-католицької церкви), організації «A21» (США), «International Justice Mission» (США), благодійна організація «Tim Tebow Foundation» (США), Українсько-канадський проєкт SURGe.

З огляду на власний професійний досвід і дослідження судової практики¹, спільними ознаками у вербуванні людей з метою використання їх з прихованою метою є:

- використання психологічного впливу на ґрунті матеріальних проблем через відсутність роботи та збігу тяжких сімейних обставин;
- сприяння особи, яка видає себе роботодавцем, термінову оформленню паспортних документів з метою якнайшвидшого перетинання державного кордону;
- відсутність попереднього укладання контрактів та процедури отримання дозволу на застосування праці в Україні або іноземній державі;
- пропозиція низькокваліфікованої посади, але з високою грошовою зарплатнею та безоплатним проживанням;
- надання запевнень у вирішенні будь-яких проблем, пов'язаних з роботою;
- введення потерпілої сторони в оману, що робота, хоча і є незаконною, але найтяжчі наслідки, що можуть настати — це примусове повернення з країни перебування;
- рекрутинг осіб жіночої статі молодого віку для надання послуг хостес і консумації у віддалених туристичних курортах світу.

Надзвичайно часто злочинці забезпечують контроль потерпілих на місцях експлуатації, а саме жебрацтва, з метою унеможливлення втечі останніх та приховування кількості незаконно отриманих грошових коштів потерпілими² Володіючи певними комунікаційними та організаційними здібностями, на щастя, вдалося звільнити громадяни України, які незаконно перебували у Республіці Союз М'янма,

¹ Ухвала Центрального районного суду міста Миколаєва від 06.02.2024 у справі № 490/2137/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118216589>

² Вирок Кіровського районного суду міста Кіровограда від 06.02.2024 у справі № 404/3917/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116872880>

виконуючи роботу під примусом. Методи та вжиті заходи не розкриваються і у цій статті, адже можуть бути вивчені правопорушниками.

Здійснення заходів у сфері протидії торгівлі людьми суб'єктами, визначеними статтею 5 Закону України «Про протидію торгівлі людьми», повинно розглядатися «не відірвано» від самої мети попередити жебрацтво або звільнити особу, а через призму конкретних правовідносин за результатами чого правопорушник буде засудженим. Цей умовивід зводиться до того, що звільнення особи з трудового рабства не є попередженням нового кримінального правопорушення, виключно винесення вироку, що матиме значний публічний осуд і тиск громадськості (з урахуванням вимог статті 27 КПК України), здатне зменшити негативну статистику щодо торгівлі людьми.

Додатково у процесі цього дослідження стало нагальним питання про те, за якою саме статтею КК України інкримінуються незаконні вивезення дітей громадян України до держави-агресора. Міркування зводилися до статті 149 КК України, статті 147 КК України (Захоплення заручників) та статті 169 КК України (Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння). Врешті, як показує практика, питання «вивезення українських дітей до держави агресора» *de-jure* не підпадає під кваліфікацію «торгівлі людьми», а громадянам держави-агресора інкримінують статті 438 КК України (Порушення законів та звичаїв війни) та статті 169 КК України.

IV. ВИСНОВКИ

Заходи у сфері протидії торгівлі людьми повинні розглядатися не тільки в контексті попередження жебрацтва чи звільнення осіб, а в рамках конкретних правовідносин. Важливо розуміти, що звільнення з трудового рабства саме по собі не запобігає новим кримінальним правопорушенням. Натомість, ефективний вплив на статистику торгівлі людьми можливий через винесення вироків, що супроводжуватиметься публічним осудом і допустимим тиском громадськості, відповідно до вимог КПК України.

Збройна агресія проти України суттєво вплинула на збільшення випадків торгівлі людьми, особливо серед внутрішньо переміщених осіб. Відповідно до статті 6 Протоколу ООН про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності,

необхідно активізувати заходи щодо ідентифікації постраждалих та забезпечити їм належний захист.

Існуюча законодавча база потребує перегляду з метою посилення відповідальності за злочини, пов'язані з торгівлею людьми. Згідно із статтею 149 КК України, слід підвищити мінімальні санкції та забезпечити можливість застосування додаткових заходів контролю за особами, засудженими за торгівлю людьми, включаючи моніторинг та обмеження пересування.

Україна має імплементувати Рекомендації Ради Європи щодо заходів по боротьбі з торгівлею людьми, а також врахувати заходи Директиви Європейського Союзу 2011/36/ЄС «Про попередження та боротьбу з торгівлею людьми та захист жертв», яка визначає ефективні методи протидії цьому злочину. Це включає створення національної бази даних для відстеження випадків торгівлі людьми та координацію зусиль між правоохоронними органами та міжнародними партнерами.

Судова практика вказує на поширеність сексуальної експлуатації, примусової праці та жебрацтва як основних форм торгівлі людьми в Україні. Відповідно до Конвенції Міжнародної організації праці № 29 про примусову або обов'язкову працю, необхідно вдосконалити механізми моніторингу та притягнення до відповідальності тих, хто займається такими кримінальними правопорушеннями, шляхом посилення контролю за роботою правоохоронних органів та судової системи.

Застосування алгоритмів штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних може бути надзвичайно ефективним для виявлення підозрілих схем і мереж торгівлі людьми. Одним із ключових аспектів цього процесу є розробка моделей машинного навчання, які допомагають виявляти патерни, що можуть свідчити про торгівлю людьми. Відповідно до положень Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, пропонується створити спеціальні програми реабілітації та реінтеграції для осіб, що постраждали від торгівлі людьми.

Наостанок, важливо зазначити, що ключовим фактором цих кримінальних правопорушень є соціально-економічні проблеми. Відсутність належної фінансової підтримки змушує людей шукати швидкі рішення, чим часто користуються торговці людьми. Одним із рішень є покращення суспільно-економічної ситуації, забезпечення доступу до якісної освіти, створення робочих місць та надання підтримки вразливим

верствам населення. Це значно зменшує ризики потрапляння людей у ситуації, коли вони стають жертвами торговців людьми.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Вирок Кіровського районного суду міста Кіровограда від 06.02.2024 у справі № 404/3917/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116872880>
2. Вирок Ленінського районного суду міста Полтави від 14.10.2022 у справі № 646/3390/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106753414>
3. Вирок Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 08.11.2023 у справі № 401/3025/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114745865>
4. Дейнеко Д. (2024). Важливе відео до Всесвітнього дня боротьби з торгівлею людьми! Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/v/TQNNvLsgnbSXV1Z1/?mibextid=W C7FNe>
5. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
7. Міністерство освіти і науки України (2022). Про Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-rekomendaciyi-shodo-usunennya-rizikiv-torgivli-lyudmi-u-zvyazku-z-vijnoyu-v-ukrayini-ta-gumanitarnoyu-krizoyu>
8. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі від 04.07.2017 № 200/25054/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75215572>
9. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>
10. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text
11. Тарасова І. В. (2018). Актуальні питання посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 лист. 2018 р.). URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/23_11_2018/pdf/56.pdf
12. Ухвала Центрального районного суду міста Миколаєва від 06.02.2024 у справі № 490/2137/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118216589>
13. Criminal Code Act of Australia, 1995. URL: https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/cth/consol_act/cca1995115/sch1.html
14. EUR-Lex (2011). Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036>
15. European Commission (2018). Latvia. Legal framework and national assistance system. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/latvia_en
16. European Commission (2023). Slovenia. General information: situation on trafficking in human beings. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/slovenia_en

- crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/slovenia_en#:~: text=All%20forms%20of%20trafficking%20are, established%20in%20Slovenia%20in%202004.
17. IOM (2024). World Day Against Trafficking in Persons. URL: <http://www.iom.int/world-day-against-trafficking-persons-2024>
 18. IOM (2022). Displaced persons in Ukraine. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/v-ukrayini-mayzhe-65-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib-mom>
 19. Kuryliuk Y., Khalymon S., Filippov S., Shvedova H., Zolka V., Vikhtiuk A. (2021). Criminological profile of corrupt border guard (Ukrainian experience). *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Vol. 24, Special Issue 1. pp. 1–7.
 20. Law of Malaysia (2007). Anti-trafficking in persons and anti-smuggling of migrants act. URL: <https://toolsfortransformation.net/wp-content/uploads/2017/03/Malaysian-Law-Anti-Trafficking-in-Person-Smuggling-of-Migrants-ATIPSOM-2.pdf>
 21. Laws of the People's Republic of China (1997). Criminal law of the people's republic of China of 14.03.1997. URL: <http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/clotproc361/>
 22. UN Office of drugs and crime (2023). Global report on trafficking in persons 2022. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2022/Court_Cases_Summaries_GLOTIP_2022_web.pdf
 23. US Department of State (2023). Trafficking in Persons Report: Denmark. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-trafficking-in-persons-report/denmark/>

REFERENCES

1. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings of May 16, 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text [In Ukrainian].
2. Criminal Code Act of Australia, 1995. URL: https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/cth/consol_act/cca1995115/sch1.html
3. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of April 05, 2001. No. 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [In Ukrainian].
4. EUR-Lex (2011). Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036>
5. European Commission (2018). Latvia. Legal framework and national assistance system. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/latvia_en
6. European Commission (2023). Slovenia. General information: situation on trafficking in human beings. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/slovenia_en#:~: text=All%20forms%20of%20trafficking%20are, established%20in%20Slovenia%20in%202004.
7. Decision of the Central District Court of Mykolaiv of February 06, 2024 in case No. 490/2137/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118216589> [In Ukrainian].
8. Deineko D. (2024). Important video for the World Day Against Trafficking in Persons! *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/share/v/TQNNvLsgnbSXV1Z1/?mibextid=WC7FNe> [In Ukrainian].
9. IOM (2024). World Day Against Trafficking in Persons. URL: <http://www.iom.int/world-day-against-trafficking-persons-2024>

10. IOM (2022). Displaced persons in Ukraine. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/v-ukrayini-mayzhe-65-mln-vnutrishno-peremishchenykh-osib-mom>
11. Kuryliuk Y., Khalymon S., Filippov S., Shvedova H., Zolka V., Vikhtiuk A. (2021). Criminological profile of corrupt border guard (Ukrainian experience). *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Vol. 24, Special Issue 1. pp. 1–7.
12. Law of Malaysia (2007). Anti-trafficking in persons and anti-smuggling of migrants act. URL: <https://toolsfortransformation.net/wp-content/uploads/2017/03/Malaysian-Law-Anti-Trafficking-in-Person-Smuggling-of-Migrants-ATIPSOM-2.pdf>
13. Laws of the People's Republic of China (1997). Criminal law of the people's republic of China of 14.03.1997. URL: <http://www.asianlii.org/cn/legis/cen/laws/clotproc361/>
14. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022). On Recommendations to address the risks of human trafficking in connection with the war in Ukraine and the humanitarian crisis. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-rekomendaciyi-shodo-usunennya-rizikiv-torgivli-lyudmi-u-zvyazku-z-vijnoyu-v-ukrayini-ta-gumanitarnoyu-krizoyu> [In Ukrainian].
15. On combating human trafficking: Law of Ukraine of September 20, 2011 No. 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> [In Ukrainian].
16. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime of November 15, 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text [In Ukrainian].
17. Resolution of the panel of judges of the Second Judicial Chamber of the Criminal Court of Cassation within the Supreme Court in case No. 200/25054/15 dated July 4, 2017. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75215572> [In Ukrainian].
18. Sentence of the Kirovskyi District Court of Kirovohrad dated 06.02.2024 in case No. 404/3917/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116872880> [In Ukrainian].
19. Sentence of the Leninsky District Court of Poltava dated 14.10.2022 in case No. 646/3390/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106753414> [In Ukrainian].
20. Sentence of the Svitlovodsk City District Court of Kirovohrad Region of 08.11.2023 in case No. 401/3025/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114745865> [In Ukrainian].
21. Tarasova I. V. (2018). Aktualni pytannya posylennya kryminalnoyi vidpovidalnosti za torhivlyu lyudmy v Ukrayini [Topical issues of strengthening criminal liability for human trafficking in Ukraine]. *Aktualni pytannya protydyi kiberzlochynnosti ta torhivli lyudmy* [Topical issues of combating cybercrime and human trafficking]: collection of materials All-Ukrainian scientific and practical conference (Kharkiv, November 23, 2018). URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/23_11_2018/pdf/56.pdf [In Ukrainian].
22. UN Office of drugs and crime (2023). Global report on trafficking in persons 2022. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2022/Court_Cases_Summaries_GLOTIP_2022_web.pdf
23. US Department of State (2023). Trafficking in Persons Report: Denmark. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-trafficking-in-persons-report/denmark/>